
EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS EFFECT ON AGGRESSION – SURVEY FOR TEACHERS, PRINCIPALS AND PARENTS¹²

Karina Gospodinova – PhD student

Faculty of Education

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Phone: +359 882 066 269

E-mail: karina.eneva@gmail.com

***Abstract:** This report analyses the results from a survey for teachers, principals and parents concerning their opinion on the importance of emotional intelligence for preschoolers and its effect on aggression. The results are showing statistically significant differences in the opinions of the respondents by type $F(28, 7056) = 2.15, p < .05$ and by age $F(49, 12348) = 1.51, p < .05$. No difference is shown based on the respondents' education.*

***Key words:** emotional intelligence, aggression, preschool*

ВЪВЕДЕНИЕ

Нарастващият брой на агресивни прояви във все по-ниска възраст, налагат взимането на мерки за действие. Според закона за приобщаващото образование се разработват програми за превенция на агресивно поведение в образователните институции. Такава превенция може да бъде осъществена и чрез развиване на емоционалната интелигентност, която повишава уменията на децата да разбират и реагират на собствените и чужди емоции и на конфликтни ситуации (Gospodinova, 2017). Изследвания сочат, че колкото е по-висока емоционалната интелигентност на човек, толкова по-ниско е нивото на агресивни прояви (García-Sancho, Salguero and Fernández-Berrocal, 2014).

Целта на настоящото изследване е да провери нагласите на три групи респонденти – учители, директори и родители, към работата с емоционална интелигентност при 5-6 годишните деца и промяната, която това би имало върху агресивните прояви.

Необходимо е да бъдат изпълнени следните **задачи**:

- Обзор на литературата, свързана с агресията
- Анализиране на резултатите от анкетното проучване
- Обобщаване на изводи и посоки за бъдещи действия.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Преглед на терминологията

Съществуват различни класификации на агресията, която често се смята за личностна черта, описвана е като акт на нанасяне на вреда, или намерение да бъде нанесена такава на друг човек или на себе си (Kozina, 2007; Tremblay, 2000, Kouteva-Tsvetkova, 2000).

Агресията може да бъде класифицирана според намеренията – конструктивна, деструктивна, инструментална, фрустрационна, или според ориентацията – ориентирана навътре към индивида или навън към заобикалящия го свят (Kozina, 2007). Клиничната класификация включва контролирана и неконтролирана агресия, а на база стимулите, предизвикващи реакцията, може да бъде хищническа, стресова, раздразнителна, териториална, майчинска, инструментална. Съществуват и термини като позитивна – негативна агресия и мъжка – женска агресия (Lui, 2004).

¹² Докладът е представен на заседание на секция „Педагогика, психология, методика на преподаване на...“ с оригинално заглавие на български език: ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ И ВЛИЯНИЕТО Й ВЪРХУ АГРЕСИЯТА – АНКЕТНО ПРОУЧВАНЕ ЗА УЧИТЕЛИ, ДИРЕКТОРИ И РОДИТЕЛИ

С цел да бъдат получени данни, максимално отразяващи нагласите на анкетираните, при попълване на анкетата са предложени следните пояснения към използваните обобщени понятия:

- Телесна агресия – рита, скубе, удря, хапе и др;
- Вербална агресия – крещи, вика, псува, ругае и др;
- Скритата/индиректна агресия – злослови, провокира трето лице да проявява агресия срещу някого и др;
- Автоагресията – гризе си ноктите, причинява си болка, скубе си косата, удря си главата в стена или твърда повърхност и др;
- Антисоциално поведение – разрушава или ограбва вещите на друго лице, нахлува в чужда собственост, малтретира, нанася побой и др.

Така се избягва възможността някой от респондентите да не е запознат с терминологията, свързана с агресията.

Методология на изследването

Формулирана е следната **хипотеза**: Няма статистически значима разлика между мненията на различните групи респонденти относно влиянието на емоционалната интелигентност върху агресията при 5-6 годишните деца. $H_0: \mu_1 = \mu_2 = \dots = \mu_k$

Алтернативната хипотеза гласи, че статистически значима разлика в мненията съществува. $H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \neq \dots \neq \mu_k$

За целта на изследването е използван въпросник, състоящ се от 7 компонента и формиращ Likert скала. Всеки отделен компонент предлага 5 степенна скала на отговор – от 1 за „категорично да“ до 5 за „категорично не“. Респондентите отбелязват до каква степен смятат, че развитието на емоционална интелигентност е необходимо и би повлияло на намаляване на агресията (2 компонента) и по-конкретно кои прояви на агресията биха намалели (5 компонента).

Анкетата е анонимна, доброволна и попълването на анкетата се счита за съгласие с това.

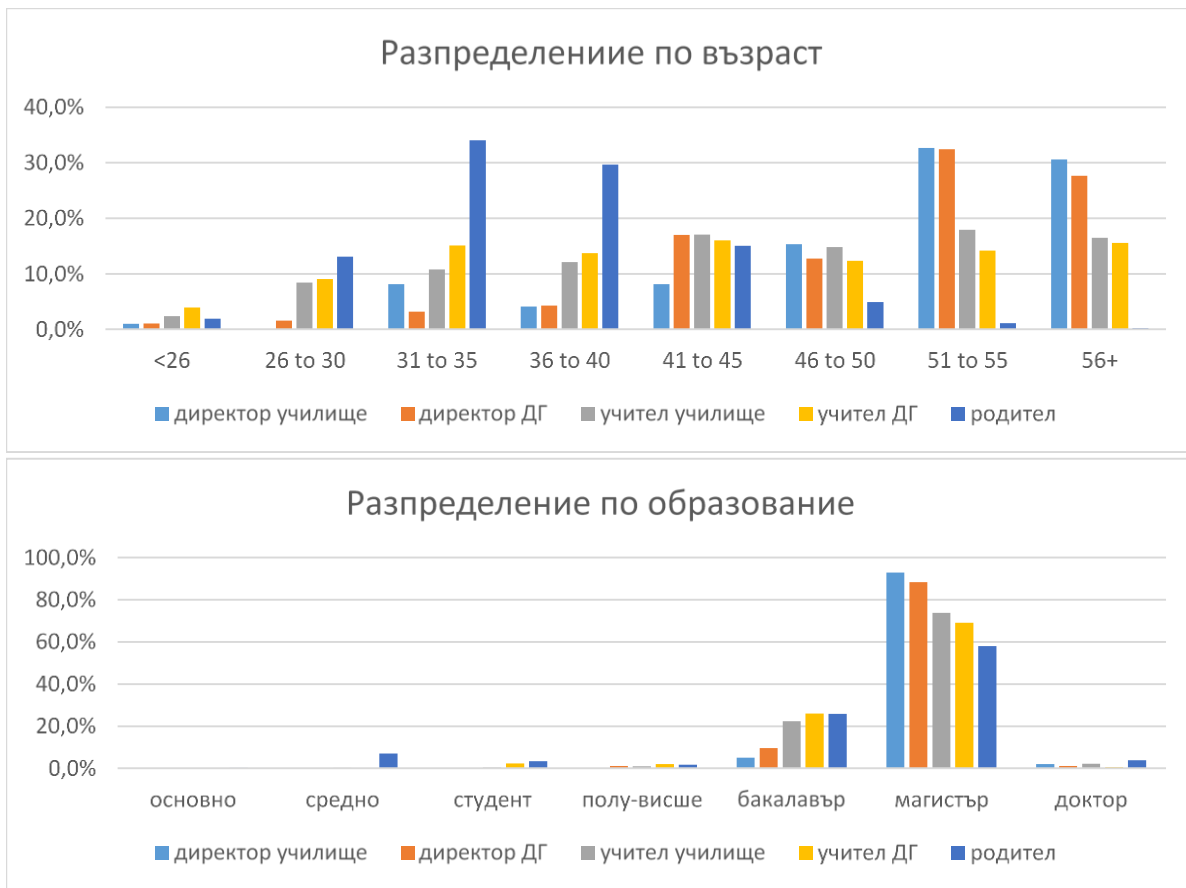
Тя е разпространена онлайн, използвайки социалните медии, общодостъпни списъци с имейли на директори на образователни институции, които са публикувани на сайтовете на Регионалните Инспекторати по Образование, като някои от анкетите са разпространени и на хартиен носител. Данните са събирани в периода Май-Юли 2019 година. Общият брой респонденти е 1788.

Резултатите са получени след обработка с Statistical Package for Social Sciences version 19 (IBM SPSS Statistics 23; SPSS Inc., Chicago, IL, United States). Приложени са кростабулации, корелация на Pearson, α на Chronbach, MANOVA, post-hoc тестове.

Резултати от изследването

В доклада са представени общо 1788 като от тях 976 са учители (54,6%), 286 – директори (16%) и 526 – родители (29,4%).

Трите изследвани групи са разглеждани и сравнявани по две характеристики – образование и възраст, като разпределенията са представени графично на Фиг. 1. Прави впечатление големият процент на директори във възраст над 51 години – 32,7% от директорите на детски градини и 32% от директорите на училища са във възраст 51-55 години, съответно 30,6% и 27,7% са във възрастта над 56 години. По-равномерно е разпределението сред учителите, но се забелязва тенденцията за застаряване на педагогическия персонал – 62,7% от учители са на възраст над 40 годни и едва 37,3% са под тази възраст. Едва 3% от учителите са на възраст под 26 години. Респондентите сред родителите са съсредоточени основно във възрастова група 31-35 години – 34% и 36-40 години – 29,7%.

Фиг 1. Разпределение на респондентите по възраст и образование

При направена кросбатулация на отговорите на компонент 1 за необходимостта да се изучава емоционална интелигентност, се вижда, че най-уверени във важността на такъв тип обучение са родителите – 65,8% от всички родители са отговорили с „категорично да“, след тях се нареждат директорите на ДГ – 56,9%, учителите от ДГ – 53,5% учители от училище – 53,5% и на последно място директори от училище – 48%. Тенденцията при педагогическите специалисти е същата и за посочилите отговор „по-скоро да“ – 41,5% от директорите и 42,1% от учителите в ДГ са дали този отговор, на фона на 35,7% от директорите и 36,3% от учителите в училище. Кадрите, работещи в училище са и с най-висок процент на категорично отхвърлящите нуждата от развитие на емоционалната интелигентност при 5-6 годишните – 2% за директорите и 1,3% за учителите в училищата, при по-малко от процент за останалите групи анкетирани. Общо 92,2% от всички анкетирани са дали положителен отговор на този компонент (включва категорично и по-скоро да) и само 3,1% отрицателен.

В отговорите на критерий 2 за влиянието на ЕИ върху агресията, 90,5% от общо всички респонденти са дали положителен отговор. 2,8% са засвидетелствали отрицателните си очаквания. Категорични, че ЕИ няма да има отражение върху агресията са едва 0,4% от родителите. Няма отговори „категорично не“ при другите изследвани групи. Тук 7,6% от анкетираните нямат мнение, на фона на 4,6% по компонент 1. Родителите са по-колебливи в преценката си за компонент 2 – 48,7% „категорично да“. Наблюдава тенденцията учители и директори от ДГ да имат по-силна увереност в отражението на ЕИ върху агресията – съответно 42,2% и 52,7% с „категорично да“ и 49,4% и 41,5% с „по скоро да“. Резултатите при учители и директори от училища са съответно 41,7% и 47,9% с „категорично да“ ли 47,1% и 43,8% с „по-скоро да“.

Има статистически значима корелация между двата въпроса $r(1774) = 0.403, p < .001$.

Съществува дебат в литературата по отношение на статистическата обработка на Likert скали (Boone, Jr. & Boone, 2012). Анкетата има много голям брой респонденти, което

позволява да се пренебрегне изискването за нормалност на разпределението и да се прибегне до параметрична обработка на данните. За проверка на надеждността на скалата е използван коефициентът алфа α на Chronbach, който показва висока надеждност (7 items, $\alpha=.837$).

С цел да бъде проверена хипотезата на изследването са направени три MANOVA анализа. Като независими променливи са използвани – Вид Респондент (учители, директори или родители), Възраст и Образование. Зависимите променливи са отговорите, които респондентите са давали на всеки един от седемте въпроса.

Статистически значими MANOVA ефекти са получени за променливата Вид Респондент (Pillais' Trace = .034, $F(28, 7056) = 2.15, p < .05$) и за променливата Възраст (Pillais' Trace = .042, $F(49, 12348) = 1.51, p < .05$). Силата на ефекта е оценена на .008 при Вид Респондент, което показва, че 0,8% от вариацията при отговорите се дължи на принагленост към дадена група респонденти. При променливата Възраст едва 0.6% от вариацията се дължи на разликата във възрастта на респондентите.

Няма статистическа значимост при променлива Образование (Pillais' Trace = .022, $F(35, 8810) = 1.10, p > .05$). Тази променлива няма да бъде разглеждана в последващия анализ.

След установяване на значими MANOVA резултати е направена серия от ANOVA анализи на всяка една от седемте зависими променливи (виж Таблица 1).

Таблица 1 - ANOVA - тест за значимост на отделните елементи
Tests of Between-Subjects Effects

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared	
ВидРеспондент	Има ли нужда от обучение по ЕИ?	13,062	4	3,265	6,861	,000	,015
	Ще се отрази ли ЕИ на агресията?	5,246	4	1,311	2,709	,029	,006
	Ще намалее ли физическата агресия?	2,578	4	,645	1,545	,187	,003
	Ще намалее ли вербалната агресия?	2,092	4	,523	1,312	,263	,003
	Ще намалее ли индиректната агресия?	1,509	4	,377	,668	,614	,002
	Ще намалее ли автоагресията?	3,461	4	,865	1,208	,305	,003
	Ще намалее ли антисоциалното поведение?	6,079	4	1,520	2,233	,063	,005
Възраст	Има ли нужда от обучение по ЕИ?	2,429	7	,347	,719	,656	,003
	Ще се отрази ли ЕИ на агресията?	5,064	7	,723	1,491	,166	,006
	Ще намалее ли физическата агресия?	7,411	7	1,059	2,550	,013	,010
	Ще намалее ли вербалната агресия?	3,745	7	,535	1,343	,226	,005
	Ще намалее ли индиректната агресия?	5,426	7	,775	1,375	,212	,005
	Ще намалее ли автоагресията?	10,390	7	1,484	2,080	,043	,008
	Ще намалее ли антисоциалното поведение?	11,412	7	1,630	2,403	,019	,009

Статистически значимо отклонение има само при първите два компонента (съответно $F = 6.86, p = .000$ за компонент 1 и $F = 2.71, p = .029$ за компонент 2) по критерий Вид респондент, а при критерий възраст, значими са компоненти 3, 6 и 7 (съответно $F = 2.55, p = .013$ за компонент 3, $F = 2.08, p = .043$ за компонент 6 и $F = 2.40, p = .019$ за компонент 7). Стойностите на η^2 варират от .006 до .015 (виж Таблица 1).

Индивидуалните разлики в средните стойности между нивата на двете независими променливи са изследвани и статистически значимите резултати са показани в Таблица 2. Вижда се, че няма линейна зависимост между резултатите, но се потвърждават предишни наблюдения, за съществени разлики между мненията на персонал от детска градина срещу персонал от училище.

Таблица 2 Post-Нос тестове за разлики в групите на променливите
Multiple Comparisons

Independent Variable		Mean Difference (I-J)		Std. Error	Sig.	95% Confidence Bound		
Dependent Variable						Lower	Upper	
Вид Респондент	Има ли нужда от обучение по ЕИ?	директор училище * директор ДГ	,22*	,087	,011	,05	,39	
		директор училище * родител	,26*	,077	,001	,11	,41	
		директор ДГ * учител училище	-,15*	,058	,009	-,27	-,04	
		родител * учител училище	-,19*	,042	,000	-,28	-,11	
		родител * учител ДГ	-,12*	,045	,010	-,20	-,03	
	Ще се отрази ли ЕИ на агресията?	директор ДГ * учител училище	-,18*	,059	,003	-,29	-,06	
		директор ДГ * учител ДГ	-,14*	,061	,026	-,26	-,02	
		родител * учител училище	-,09*	,043	,037	-,17	-,01	
	Възраст	Ще намалее ли физическата агресия?	<26 * 26 to 30	,26*	,111	,021	,04	,47
			<26 * 31 to 35	,38*	,105	,000	,18	,59
<26 * 36 to 40			,30*	,105	,004	,09	,51	
<26 * 41 to 45			,37*	,106	,001	,16	,57	
<26 * 46 to 50			,34*	,109	,002	,13	,55	
<26 * 51 to 55			,29*	,106	,007	,08	,49	
<26 * 56+			,33*	,107	,002	,12	,54	
26 to 30 * 31 to 35			,13*	,063	,043	,00	,25	
Ще намалее ли автоагресията?		<26 * 31 to 35	,28*	,137	,039	,01	,55	
		26 to 30 * 36 to 40	-,19*	,084	,022	-,36	-,03	
		31 to 35 * 36 to 40	-,20*	,069	,003	-,34	-,07	
		36 to 40 * 41 to 45	,16*	,071	,026	,02	,30	
		36 to 40 * 46 to 50	,16*	,078	,038	,01	,32	
Ще маналее ли антисоциалното поведение?		26 to 30 * 36 to 40	-,22*	,082	,008	-,38	-,06	
		26 to 30 * 51 to 55	-,21*	,084	,010	-,38	-,05	
		26 to 30 * 56+	-,20*	,085	,017	-,37	-,04	
		31 to 35 * 36 to 40	-,17*	,067	,012	-,30	-,04	
		31 to 35 * 51 to 55	-,17*	,069	,016	-,30	-,03	
		31 to 35 * 56+	-,15*	,071	,029	-,29	-,02	

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

ИЗВОДИ.

Забелязва се, че от трите изследвани групи, най-отзивчиви при попълване на анкетите са учителите. Вероятно това се дължи на количеството документация, с което работят и за което са свикнали да отделят време. За разлика от тях, родителите много по-трудно отделят от натоварения си ден за попълване на анкети. Забелязва се и негативната тенденция на застаряване на педагогическия персонал.

Анализът на резултатите показва, че значими разлики в мнението на респондентите могат да се наблюдават само по признак възраст и принадлежност към пределна група, което потвърждава хипотезата на изследването само частично. Резултатите показват, че най-систематично се откроява разлика в мнението на по-млади респонденти по отношение на физическата агресия. Причини за това, обаче най-вероятно се дължат на много малкия брой респонденти в тази възрастова категория.

По отношение на изказаното от анкетираните специалисти мнение, възможна причина за по-високата увереност в нуждата от работа с ЕИ в подготвителна на персонала работещ в детски градини е прякото им наблюдение. Много малко от учителите и директорите от училищата имат реален досег го деца от тази възраст, тъй като съвсем не навсякъде има разкрити подготвителни групи по училищата. Вероятно това е причината за по-ниската им увереност в необходимостта да се преподава ЕИ на 5-6 годишните, но те, като хора поемащи

децата завършили предучилищна подготовка, също осъзнават важноста да бъде развивана тази част от личността им и отражението, което ще има това върху агресията.

Тази анкета е само част от мащабно проучване на нагласите на учители, директори и родители към емоционалната интелигентност, нейното значение за децата и влиянието ѝ върху тяхното поведение. Проучването би могло да се разшири, като се включат допълнителни въпроси за пол, етническа принадлежност, доход, местоживееене. Възможно е да се търси връзка между нагласата към емоционалната интелигентност и теорията на Маслоу, тъй като е известно, че само задоволявайки нуждите на по-ниско ниво, индивида може да премине към работа с нуждите на по-горни нива, докато стигне до себеактуализация. (Williams and Cremeans-Smith, 2010) В тази връзка ще е интересно да се изследва какви отговори, свързани с емоциите и агресията дават хора на различни нива на пирамидата на Маслоу.

В заключение може да се отбележи, че според анкетираните, развитието на емоционалната интелигентност е възможен вариант за намаляване на агресията сред децата от подготвителна група. Необходимо е да се предприемат последващи стъпки за развитието на тази сфера от образователния процес, следвайки изброените в Закона за предучилищно и училищно образование препоръки и изисквания.

Научното изследване е реализирано с подкрепата на Фонд „Научни изследвания” Договор № ДМ 15/3 от 20.12.2017г.

REFERENCES

Williams, E.S. and Cremeans-Smith (2010). Satisfaction of Needs and Well-Being : An Application of Maslow ' s Hierarchy of Needs to the Population of Kenya. *Inter-Consortium for Political and Social Research Website* [PDF] Available at: https://www.researchgate.net/publication/256842758_SATISFACTION_OF_NEEDS_AND_WELL-BEING_Satisfaction_of_Needs_and_Well-Being_An_Application_of_Maslow's_Hierarchy_of_Needs_to_the_Population_of_Kenya [Accessed 2 Sept. 2019]. [Semantic Scholar]

Gospodinova, K. (2017) *Емоционална интелигентност и някои социалнопедагогически аспекти*. [PDF] Veliko Tarnovo: Velikotarnovski universitet Sv. Sv. Kiril i Metodij, 1-9. Available at: <http://www.uni-vt.bg/> [Accessed 2 Sept. 2019]. (**Оригинално заглавие:** Господинова, К. (2017) *Емоционалната интелигентност и някои социалнопедагогически аспекти*. 1st ed. [PDF] Велико Търново: Великотърновски университет Св. Св. Кирил и Методий, 1-9. Available at: <http://www.uni-vt.bg/> [Accessed 2 Sept. 2019].)

Tremblay, R. E. (2000). The development of aggressive behavior during childhood: What have we learned in the past century? *International Journal of Behavioral Development*, 24(4), 129-141 [online]. Available at: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.487.7070&rep=rep1&type=pdf> [Accessed 11 July. 2019]

Kozina, A. (2007). *Measurement of Student's Aggressive Behaviour in School Settings*. [online] Available at: <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/166126.htm> [Accessed 11 July. 2019]

Kouteva-Tsvetkova. V. (2000). *Problems of family pedagogy*. Veliko Tarnovo: St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo ISBN 954-524-216-7

Liu J. (2004). Concept analysis: aggression. *Issues in mental health nursing*. [online] 25(7), 693–714. Available at: doi: 10.1080/01612840490486755 [Accessed 11 July. 2019] [NCBI]

García-Sancho, E., Salguero, J.M. and Fernández-Berrocal, P. (2014). Relationship between emotional intelligence and aggression: A systematic review, *Aggression and Violent Behavior*. [online] 19 (5), 584-591. ISSN 1359-1789, Available at: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2014.07.007>. [Accessed 22 July. 2019]

Boone, Jr., H. N., and Boone, D. A. (2012). Analyzing Likert Data. *The Journal of Extension*, [online] 50, 2nd ser. Available at: <https://www.joe.org/joe/2012april/tt2.php> [Accessed 31 July. 2019]